

ODG/OLJP ZA DIREKTORE

CANTEEN

gr

Svjesnost

Kontroverznost je životna činjenica - prigrbite je!

Priprema

Kontroverznost je u srcu učenja!

Aktivnost

Kontroverznost je u srcu učenja!

KONTROVERZNE TEME

Kontroverzne teme

Kao direktor, vi ćete bolje od većine vaših kolega znati da je kontroverza nezaobilazna činjenica savremenog života u školama. Upotreba društvenih medija i trenutnih oblika komunikacije dovode učenike u svakodnevni kontakt sa pitanjima poput migracija, klimatskih promjena, terorizma i prava LGBT populacije. Bavljenje problemima poput ovih može biti izazovno, ali kako da ih mladi ljudi shvate ako im se ne dozvoli da o njima razgovaraju u školi? Kako će naučiti da kritički razmišljaju ili da vode demokratsku debatu ako nemaju nastavnika koji bi ih vodio? Raspravljati o kontroverzним pitanjima veoma je korisno, ali to nije zadatak koji treba olako shvatiti. Između ostalog, potreban vam je dobro obučeni kadar, odgovarajući nastavni plan i program i školski etos koji ga podržava.

Materijal u ovom odjeljku uglavnom se zasniva na dva priručnika Savjeta Evrope:

Paket za obuku Poučavanje kontroverznih tema (Teaching Controversial Issues) dostupan je za preuzimanje na: <https://pjp-eu.coe.int/en/web/charter-edc-hre-pilot-projects/teaching-controversial-issues-developing-effective-training-for-teachers-and-school-leaders>

Instrument za samovrednovanje škole Upravljanje kontroverzama (Managing Controversy) dostupan je za preuzimanje na: <https://pjp-eu.coe.int/en/web/charter-edc-hre-pilot-projects/project-1-managing-controversy-a-whole-school-training-tool>

Kontroverze – tema 1: Kontroverze u školi

Kontroverzne teme: Šta i gdje?

Kontroverza je više od svakodnevnog neslaganja ili razlike u mišljenjima. Ona pobuđuje snažne emocije i izaziva antagonizme i podjele među ljudima.

Kontroverze su prirodni dio života u demokratiji i u bilo kojoj zajednici koja cijeni slobodu izražavanja, uključujući i škole.

Kontroverze se razlikuju u zavisnosti od vremena i mjesta. Takođe, razlikuju se u opsegu, od lokalnog do globalnog.

Ponekad se kontroverza može pojaviti u samoj školi. Na primer, ljudi mogu da se ne slože sa:

- onim šta se u školi uči, npr. evolucija
- pravilima škole, npr. o tome šta učenici nose
- odnosom sa lokalnom zajednicom, npr. tretman učenika emigranata...

Kao direktora, s pravom će vas brinuti način na koji se kontroverzama pristupa u školi na čijem ste čelu – bilo da se radi o raspravi u razredu, debati u đlačkom parlamentu ili na roditeljskom sastanku. Treba da budete svjesni posljedica ako stvari izmaknu kontroli i štete koja se može nanijeti ugledu škole.

Zbog toga je važno da:

- shvatite rizike od bavljenja kontroverzama
- nadgledate pitanja za koja smatrate da će vjerovatno biti kontroverzna
- naučite svoje osoblje kako da mudro rješava kontroverze

Kontroverze – tema 1: Kontroverze u školi

Kontroverzne teme: Zašto je dobro razgovarati?

Izazov je pokušavati da se izbjegn timer kontroverzna pitanja u školi. Može se pomisliti da će otvoreno iznošenje problema stvoriti još veći antagonizam, da učenici neće moći s tim da se nose, ili će se pojaviti pritužbe.

To nije demokratski način. **Demokratski način rješavanja sporova i sukoba mišljenja jeste razgovor o njima.** Važno je razgovarati o problemima, otvoreno i sa poštovanjem. Kako se to radi jedna je od najvažnijih lekcija koje škola može da nauči djecu i mlade.

Evo još nekih razloga zbog kojih je dobro razgovarati o kontroverzним pitanjima u školi. Šta mislite, šta je najvažnije? Pokušajte da iskaze u tabeli rangirate na skali od 1 do 10. Ovo je vježba koju možete uraditi i sa svojim učenicima, školskim osobljem ili roditeljima.

1. Razvija kompetenciju kritičkog i analitičkog mišljenja	
2. Priprema učenike da se bave budućim kontroverzama sa kojima će se, vjerovatno, susretati.	
3. Učenicima pruža mogućnost da se izraze.	
4. Pomaže učenicima da shvate šta vide i čuju na društvenim medijima.	
5. Izlaže učenike širem razumijevanju svijeta.	
6. Čini nastavu u školi realnijom i savremenom.	
7. Čini da se učenici osjećaju cijenjenim od strane škole i društva.	
8. Pomaže učenicima da poštuju ljude različitih pogleda i različitog porijekla.	
9. Ukazuje na dezinformacije i lažne vijesti na društvenim medijima	
10. Učenicima pruža samopouzdanje i osjećaj sopstvene efikasnosti.	

To, naravno, ne znači da o svim pitanjima, koliko god bila kontroverzna, treba razgovarati u školi. Ono što ova vježba pokazuje jeste da se razgovorom o spornim pitanjima u školi može dobiti mnogo, ako ste u mogućnosti da se njima bezbjedno bavite.

Kontroverze – tema 1: Kontroverze u školi

Kontroverzne teme: O čemu ljudi u vašoj školi žele da razgovaraju?

Jedan od načina da se ozbiljno razgovara o teškim temama jeste da se otkrije o čemu bi ljudi u vašoj školi zaista željeli da razgovaraju. Evo ankete koju možete koristiti sa nastavnicima, učenicima i roditeljima. Kontroverzne teme podijeljene su u tri vrste – one koje su povezane sa lekcijama, zatim sa svakodnevnim školskim životom i, konačno, sa odnosima roditelja i škole. Kada dobijete rezultate, možete da preduzmete korake za pokretanje razgovora o pitanjima koja su najneugodnija.

	Nastavnici	Učenci	Roditelji
Nastava			
Svakodnevni život u školi			
Odnosi roditelja i škole			

Kontroverze – tema 1: Kontroverze u školi

Upravljanje kontroverznom temama u učionici: Koje su vještine potrebne nastavnicima?

Da bi se kontroverznim pitanjima mogli baviti bezbjedno u učionici, nastavnicima je potreban niz vještina. One uključuju:

- kako odabrati pitanja za diskusiju
- kako se nositi sa njihovim ličnim uvjerenjima i pristrasnostima
- kako reagovati na rasističke, seksističke i druge pogrdne primjedbe
- kako rukovoditi diskusijom bez zauzimanja za jednu od strana u njoj
- kako podstaći učenike da razmotre i druga gledišta
- kako poučavati učenike da s poštovanjem razgovaraju o problemima
- kako spriječiti da emocije “proključaju” u učionici
- kako se izboriti sa nedostatkom stručnosti o nekom pitanju.

Zamolite nastavnike da procijene svoje najslabije vještine kada su u pitanju sposobnosti bavljenja kontroverznom temama. Koristite te informacije kao osnov za odabir odgovarajućih oblika profesionalnog razvoja kada se za njih ukaže prilika.

Kontroverze – tema 1: Kontroverze u školi

Upravljanje kontroverznim temama u učionici: Ideje za praksu

Bezbjedno upravljanje diskusijom o kontroverznom pitanju u učionici zahtijeva od nastavnika čitav niz vještina. Evo četiri ideje za obuku koje će vam pomoći da razvijete neke od ovih vještina kod vašeg nastavnog osoblja.

1. Kako se nositi sa ličnim uvjerenjima i pristrasnostima

Dajte nastavnicima jedan izbor slika sa licima ljudi (isječenih iz časopisa). Pitajte: “Ko je od njih terorista?” Tražite od nastavnika da objasne svoje misaone procese u traženju odgovora. Zatim objasnite da nema tačnog odgovora. Uvjerenja i pristrasnosti koje su izrazili nalaze se samo u glavama nastavnika. Nastavite tako što ćete od njih tražiti da pokušaju da identifikuju (nesvjesna) uvjerenja i pristrasnosti koje mogu imati u vezi sa određenim kontroverznim pitanjima, a sa kojima bi se mogli susresti u školi.

2. Kako reagovati na rasističke i druge pogrdne primjedbe

Priredite scenarije u kojima učenici daju rasističke ili neke druge pogrdne primjedbe. Zatražite od nastavnika da u grupama razmisle i razgovaraju o različitim načinima reagovanja na njih, razmatrajući pritom njihove prednosti i nedostatke. Eksperimentišite sa različitim odgovorima dobijenim na pitanja kao što su: “Odakle ste dobili tu ideju?” ili “Da li shvatate koliko bi to moglo da zvuči uvredljivo nekim ljudima?” Razmislite o tome kada i na koji način je prikladno da se učenici upoznaju sa pojmom “govor mržnje”.

3. Kako učenike podstaći da razmotre i druga gledišta

Nastavnici daju svoje stavove o nizu kontroverznih pitanja. Zamolite ih da odaberu ono za čije rješavanje se osjećaju najsnažnijim i da pokušaju da iznesu argumente u korist suprotnog stanovišta. Dajte kolegama priliku da se preispitaju povodom uživljavanja u ovu ulogu. Ukratko ih pitajte šta su naučili iz iskustva o takvim pogledima i o ljudima koji ih podržavaju. Razmislite o tome kada i kako ova vježba može da se koristi sa učenicima u razredu.

4. Kako spriječiti da emocije “proključaju” u učionici

Zamolite nastavnike da u grupama eksperimentišu sa depersonalizacijom pitanja koja bi mogli da koriste prilikom organizovanja rasprave u učionici, tj. da ih učine društvenim, a ne ličnim pitanjima. Na primjer, da se pitanje: “Šta mislite o radnicima migrantima?” promijeni u: “Šta ljudi misle o radnicima migrantima?” Vježbajte sa nizom primjera. Raspravljajte o efektu koji promjena formulacije pitanja i načina obraćanja može da ima na diskusiju u školi i o situacijama u kojima bi to moglo biti dragocjeno.

Kontroverze – tema 1: Kontroverze u školi

Upravljanje kontroverznom temama u učionici: Uloge nastavnika

Kao i svi drugi, i nastavnici imaju pravo na svoja gledišta. To, međutim, ne znači da treba da ih podijele sa svojim učenicima ili da bi trebalo da favorizuju stavove koji su u skladu sa njihovim. Dakle, čiju stranu nastavnik treba da zauzme u raspravi u učionici?

Nije u pitanju zauzimanje jedne ili druge strane. Cilj je da se pomogne učenicima da nauče. Da bi im pomogli u tome, postoji čitav niz uloga koje nastavnik može da igra u učionici. Evo šest različitih uloga i situacija u kojima možete da ih koristite.

‘NEPRISTRASNI PREDSEDVAJUĆI’

Obezbijedite da svi učenici mogu da iznesu mišljenje, ali ništa ne komentarišite.

Prihvatite ovu ulogu kada su učenici dobro informisani i kada je diskusija ravnomjerno izbalansirana.

‘ĐAVOLJI ADVOKAT’

Zauzmite suprotan stav od onog koji su iskazali učenici.

Prihvatite ovu ulogu kada većina učenika izrazi isto mišljenje.

‘SAVEZNIK’

Zauzmite stranu pojedinca ili određene grupe učenika.

Koristite ovu strategiju za podršku slabijim učenicima ili marginalizovanoj grupi

‘JAVNA VLAST’

Informišite učenike o zvaničnom stavu.

Usvojite ovo stajalište za bavljenje pitanjem ljudskih prava, formalne školske politike ili neke vladine uredbe.

‘OBRAZLOŽITELJ’

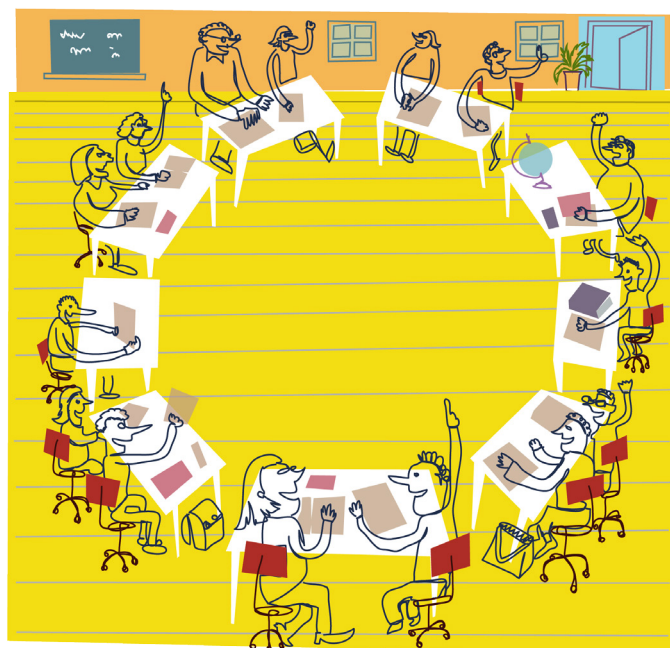
Iznesite niz različitih opcija i argumenata.

Korisno je kada učenici nijesu upoznati sa različitim pozicijama ili argumentima podrške.

‘GRAĐANIN’

Prihvatite ovu ulogu kako biste iznijeli svoje stavove.

Koristite ovu strategiju kada učenici dovode u pitanje vašu nepristrasnost.

Kontroverze – tema 1: Kontroverze u školi

Kontroverzne teme u predmetnim planovima i programima: Gdje i šta?

Predmetni program često može da bude izvor kontroverze u školi. Neki su predmeti u školi više povezani sa kontroverzom od drugih. Evo nekoliko primjera na koje treba obratiti pažnju.

- **Istorija** – sukobljene verzije istorije vaše zemlje
- **Religijsko obrazovanje** – suprotstavljeni pogledi na moral i vjersku istinu
- **Zdravstveno obrazovanje** – suprotstavljeni stavovi prema seksualnosti i moralnom ponašanju
- **Građansko i socijalno obrazovanje** – sukobljeni politički programi i ideologije
- **Književnost** – sukobljeni pogledi na moralne i društvene stavove izražene u fikciji
- **Nauka** – sukobljeni pogledi na primjenu nauke i sukob sa religijom.

Kao osnovno, važno je imati na umu da ljudi u vašoj školskoj zajednici mogu snažno da budu protiv načina na koji škola postupa sa nekim od ovih pitanja, npr., sa verzijom istorije poučavanom na časovima istorije ili korišćenjem određene knjige iz književnosti.

U mnogim slučajevima predmetni plan i program je obavezan i nemate moć da ga mijenjate. Dakle, tamo gdje postoji zabrinutost da neslaganje izmiče kontroli, možda će biti potrebno da riješite situaciju tako što ćete dati izjavu za javnost da biste ublažili strahove u vezi s načinom na koji škola rješava problem koji je u pitanju.

Na duži rok, međutim, najbolja strategija jeste osigurati da vaši nastavnici budu svjesni mogućih kontroverzi u predmetima koje predaju i da imaju vještine potrebne za bezbjedno ublažavanje spornih situacija.

Kontroverze – tema 3: Kontroverze u predmetnom planu i programu

Kontroverzne teme u predmetnim planovima i programima: Stvaranje mogućnosti za razgovor

Iako su neki školski predmeti više povezani sa kontroverzom nego drugi, postoji mogućnost da se o kontroverzama razgovara u svakom predmetu i u predmetnom planu i programu, ako znate gdje da ih tražite. Rasprava o tim pitanjima u razredu doprinijeće ne samo demokratskom obrazovanju učenika, već i dubljem razumijevanju samog predmeta.

Međutim, nastavnici ne mogu uvijek prepoznati da te mogućnosti postoje. Stoga iskoristite ove dvije aktivnosti kako biste osoblju pomogli da identifikuje neke od mogućnosti.

1. 'UKLJUČIVANJE PREDMETA'

Formirajte mješovite grupe nastavnika iz različitih školskih predmeta. Zatražite od grupa da razmisle o primjerima problema koji su trenutno kontroverzni u vašoj školi, zajednici ili društvu. Identifikujte one koji su već obuhvaćeni obaveznim nastavnim programima i stavite ih na jednu stranu. Zamolite grupe da se fokusiraju na preostala pitanja i da ih procijene u skladu sa njihovom pretpostavljenoj važnosti za život i obrazovanje učenika. Grupe zatim biraju najrelevantnija pitanja i pokušavaju da uspostave vezu između njih i predmeta koje predaju. Prikupite rezultate rada različitih grupa i zamolite rukovodioce stručnog aktiva ili glavne predmetne nastavnike da razmotre kako bi mogli da uključe ova pitanja u nastavu svojih predmeta.

2. BRZO MEĐUPREDMETNO POVEZIVANJE'

Organizujte prostor tako da u njemu postoje stolovi sa šest stolica, od kojih su po dvije okrenute jedna prema drugoj. Podijelite nastavnike u grupe od po šest, tako da nijedna grupa ne sadrži dva nastavnika koji predaju isti predmet. Rasporedite grupe u tri para oko stola, tako da članovi svakog para budu okrenuti jedan prema drugome. Zatražite od svakog para da identifikuje kontroverznu temu koja je zajednička za njihova dva predmeta. Rotirajte jedno mjesto u grupi svakih nekoliko minuta i ponovite postupak. Parovi bi trebalo da bilježe svoje predloge za diskusiju koja će se kasnije voditi u velikoj grupi.

Kontroverze – tema 3: Kontroverze u predmetnom planu i programu

Kontroverzne teme u predmetnim planovima i programima: Rukovođenje diskusijom

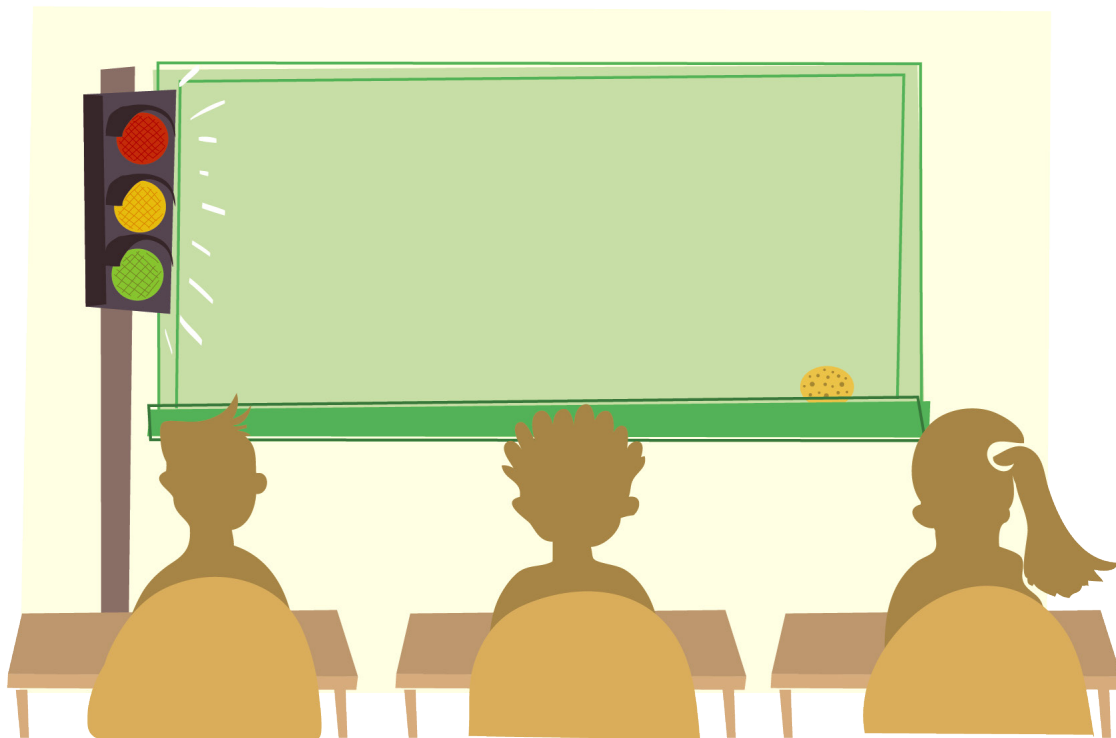
Kako predstavljate kontroverze za diskusiju u učionici? Nije dovoljno ako se samo traži od učenika da se opredijele i iznose argumente za ili protiv. Treba imati u vidu težinu problema ili nedostatak informacija o njima.

'SLAŽEM SE', 'NE SLAŽEM SE', 'NE ZNAM'

Označite tri zida učionice natpisima: 'SLAŽEM SE', 'NE SLAŽEM SE' i 'NE ZNAM'. Pročitajte izjavu o kontroverznom pitanju, na primjer: "Pogrešno je jesti meso". Zamolite učenike da sami razmisle o izjavi i pođu do natpisa na zidu koji najbolje odražava njihovo mišljenje, tj. da li se slažu ili ne slažu sa tim ili ne znaju šta da o tome misle. Ponovo rasporedite stolice i stolove tako da učenici sjede u redovima uz zidove na kojima se nalaze natpisi koje su odabrali. Pojedinci koji su odabrali natpise 'SLAŽEM SE' i 'NE SLAŽEM SE' treba da budu okrenuti jedni prema drugima, a pojedinci koji su odabrali natpis 'NE ZNAM' da budu između njih. Dajte učenicima mogućnost da izraze svoje mišljenje i da o njemu diskutuju naizmjenično, tako što samo po jedna osoba govori i to sljedećim redom:

- Grupa 'SLAŽEM SE' izlaže svoje argumente onima koji su u grupi 'NE SLAŽEM SE'.
- Grupa 'NE SLAŽEM SE' upućuje svoje kontraargumente grupi 'SLAŽEM SE'.
- 'SLAŽEM SE' i 'NE SLAŽEM SE' međusobno razmjenjuju argumente.
- Grupa 'NE ZNAM' izražava sopstveno mišljenje o tom pitanju koliko god da su zbunjeni i imaju priliku da postavljaju pitanja grupama 'SLAŽEM SE' i 'NE SLAŽEM SE'.
- 'SLAŽEM SE', 'NE SLAŽEM SE' i 'NE ZNAM' razmjenjuju argumente i pitanja..

Ova vrsta aktivnosti zahtijeva najmanje sat i po, a možda i više. U zaključnoj diskusiji možda biste željeli da zamolite učenike da razmisle o stanju njihovih stavova nakon vježbe, da identifikuju najistaknutije tačke u raspravi ili da razmotre kako detaljnije istražiti to pitanje.

Kontroverze – tema 4: Kontroverze i školska kultura

Kontroverzne teme i školska kultura: Da li se bezbjedno razgovara?

Kao direktor škole, bićete svjesni da kvalitet svakodnevnog života i kulture škole može da utiče na to koliko dobro učenici uče i kakve rezultate postižu. Isto je i sa kontroverznim temama. Razgovor o teškim temama može da bude neugodan i problematičan kako za nastavnike, tako i za učenike i roditelje. Stoga je važno stvoriti školsku kulturu u kojoj se ljudi osjećaju slobodnim da otvoreno i bez straha od kritike razgovaraju o osjetljivim temama.

Podržavajuća školska kultura

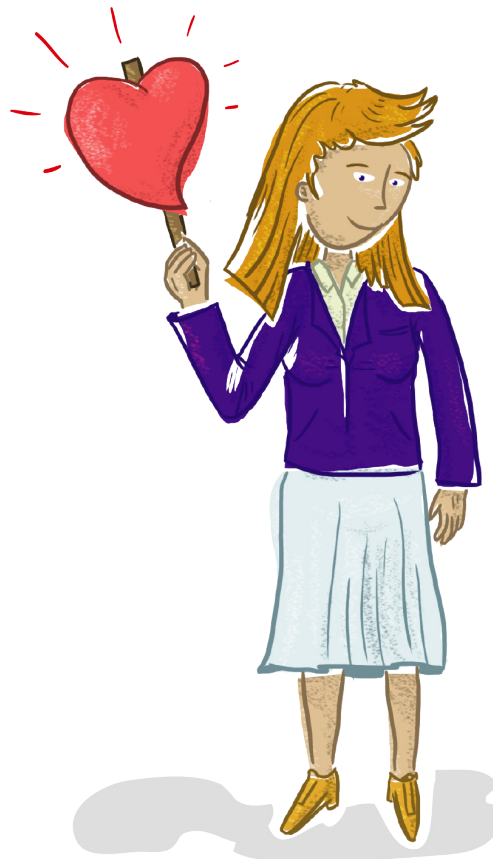
Koji su elementi takve kulture? Kultura koja je spremna da podrži raspravu o teškim temama treba da bude:

- **bezbjedna** – niko se ne maltretira, ne naziva pogrdnim imenima i ne zastrašuje
- **gostoljubiva** – svako je prepoznat kao pojedinac i osjeća se dijelom opšte školske zajednice
- **otvorena** – svako je slobodan da formira svoje mišljenje, eksperimentiše sa njim i izražava sopstvene ideje
- **inkluzivna** – svako može ravnopravno da učestvuje u bilo kojoj školskoj aktivnosti
- **koja poštuje prava** – poštuju se sva ljudska prava, posebno sloboda izražavanja, vjerovanja i vjeroispovijesti, privatnost i sloboda od ponižavajućeg tretmana
- **demokratska** – svi učestvuju u odlučivanju u školi.

Školska pravila i pravila ponašanja

Regularna školska pravila i njihovo pravilno sprovođenje značajno će doprinijeti uspostavljanju one vrste kulture koja je školi potrebna. Ovo se odnosi koliko na pravila kojima se rukovodite u svakodnevnom ponašanju u školi i oko nje, toliko i na pravila koja nastavnici koriste za vođenje diskusija u učionici.

Postoje li područja kontroverze o kojima preovlađujuća kultura u vašoj školi sprečava nastavnike da razgovaraju sa svojim učenicima? Ako je tako, koja su to područja i zašto?

Kontroverze – tema 4: Kontroverze i školska kultura

Kontroverzne teme i školska kultura: Vrednujte svoju školu

U kojoj mjeri preovlađujući etos i kultura u vašoj školi podstiču ljude da razgovaraju o problematičnim temama? Jedan od načina da saznate koliko je škola na čijem ste čelu otvorena za ovakve vrste diskusija jeste sprovođenje jednostavne ankete o stavu. Da bi se dobila zaokružena slika, važno je da uključite roditelje, učenike i nastavnike.

Evo nekoliko osnovnih pitanja koja možete postaviti bilo kojem od učesnika ankete u školi:

PREGLED PRISTUPA ŠKOLSKE KULTURE

U ovoj školi:

1. Kako prema vama postupaju drugi?
2. Koliko se sigurno osjećate?
3. Kada postoji problem, znate li kome da se obratite?
4. Koliko mislite da drugi slušaju ono što govorite?
5. Koje mogućnosti imate da izrazite svoje mišljenje?
6. Koliko često imate priliku da razgovarate o svojim mišljenjima sa drugima iz škole?
7. Koliko učestvujete u donošenju pravila škole i odlučivanju?
8. Koliko se u vašoj školi miješaju učenici različitog porijekla?
9. Koliko je gostoljubiva školska kultura za osobe sa invaliditetom, osobe različitog pola ili seksualne orijentacije, ili za različite etničke ili vjerske grupe?

Kontroverze – tema 4: Kontroverze i školska kultura

Kontroverzne teme i školska kultura: Podsticanje ueničkog glasa u razredu

Učenicima nije lako da se uključe u rasprave o kontroverznim temama ako već nijesu navikli da javno govore u školi. Česte prilike da govore u razredu, stvaraju naviku kod učenika da se slobodnije izražavaju pred drugima. Takođe, pomažu im da steknu samopouzdanje kada govore u javnosti i postanu vješti u tom procesu.

Važno je da učenici osjećaju da ih drugi slušaju kada govore i da se njihova mišljenja poštuju.

Jedan od načina da pomognete nastavnicima i ostalom osoblju u školi da pruži dovoljno mogućnosti da se glas učenika u učionici čuje, jeste da se napravi ček lista za planiranje časa. Nakon što se ček lista koristi neko vrijeme, nastavnici će ustanoviti da je slijede automatski. Takvu ček listu možete, takođe, koristiti i za kontrolu i evaluaciju nastave.

Evo primjerac:

ČEK LISTA ZA GLAS UČENIKA

Da li su u plan časa ugrađene mogućnosti da učenici:

Postavljaju pitanja?
Izraze mišljenje?
Sarađuju sa drugima?
Daju praktičan predlog?
Glasaju?

